

Teacher Spirituality and the Enhancement of Educational Quality in Primary Education

Punlop Khongnurat

Ramkhamhaeng University

E-mail: punlop.k@rumail.ru.ac.th

Wanida Khamlek

Ramkhamhaeng University

E-mail: wanida.k@rumail.ru.ac.th

Prapapron Vichayasattra

Ramkhamhaeng University

E-mail: Prapapron.v@rumail.ru.ac.th

Received	Reviewed	Revised	Accepted
21/07/2026	25/07/2026	23/08/2026	22/09/2026

Abstract

Background and Objectives: Developing the spirit of teacherhood should be promoted through teacher education programs and educational policies to cultivate teachers who possess comprehensive knowledge, professional competence, and a strong spirit of teacherhood. Such development is expected to contribute to the sustainable enhancement of the quality of Thai education in the future. This academic article aims to present the concepts and significance of the spirit of teacherhood and to analyze the relationship between the spirit of teacherhood and the enhancement of educational quality at the primary education level.

Methodology: This study employed a documentary analysis and thematic synthesis approach. Teachers play a crucial role in shaping the learning environment, cultivating learners' attitudes and core values, and serving as role models in their daily lives. Therefore, integrating the spirit of teacherhood into learning management and professional teacher development is essential for improving the overall quality of education. For primary school teachers, the spirit of teacherhood is a professional virtue that must be both cultivated and sustained. Cultivating the spirit of teacherhood involves

earning learners' respect and trust while constructing meaningful knowledge and learning experiences that promote students' intellectual growth and holistic development.

Results: Cultivating respect requires teachers to serve as exemplary role models in both conduct and professional practice. Building trust involves fostering learners' confidence in teachers through integrity, responsibility, and consistent professional behavior. Constructing knowledge refers to designing meaningful learning experiences that enable learners to recognize teachers' expertise and support their own learning potential. Sustaining the spirit of teacherhood requires teachers to preserve compassion by providing continuous care and guidance for learners, as well as maintaining a spirit of self-sacrifice by dedicating themselves to students' well-being despite challenges or difficulties. The spirit of teacherhood is therefore an indispensable foundation for enhancing educational quality at the primary education level. Contemporary teachers must continuously internalize professional values and adapt their instructional practices to meet the developmental needs of primary school learners while responding effectively to generational changes and diverse learning contexts.

Conclusion: The spirit of teacherhood is a fundamental factor in promoting and sustaining educational quality, particularly at the primary education level. It encompasses the meaning, significance, essential components, and core professional roles that deeply shape the identity of primary school teachers. Furthermore, strengthening the spirit of teacherhood through systematic professional development is a vital approach to enhancing educational quality, fostering learners' holistic development, and supporting the long-term advancement of primary education.

Keyword: Teacher Spirituality; Enhancement of Educational; Primary Education

จิตวิญญาณความเป็นครูกับการเสริมสร้างคุณภาพการศึกษา ในระดับประถมศึกษา

พัลลภ คงนุรัตน์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อีเมล: punlop.k@rumail.ru.ac.th

วนิดา คำเหล็ก

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อีเมล: wanida.k@rumail.ru.ac.th

ประภาพร วิษณุศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อีเมล: Prapapron.v@rumail.ru.ac.th

Abstract

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูควรถูกส่งเสริมผ่านกระบวนการผลิตครู และนโยบายด้านการศึกษา สร้างครูที่มีคุณลักษณะครบถ้วนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยในอนาคตได้อย่างยั่งยืน บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอแนวคิดและความสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู ตลอดจนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณความเป็นครูกับการเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา

ระเบียบวิธีการวิจัย: เป็นการศึกษาการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามประเด็น เนื่องจากครูเป็นผู้กำหนดบรรยากาศการเรียนรู้ มีบทบาทในการปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมพื้นฐานแก่ผู้เรียน ตลอดจนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต การบูรณาการจิตวิญญาณความเป็นครูกับการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพครูจึงมีความจำเป็นยิ่งต่อการสร้างคุณภาพการศึกษาในภาพรวม จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา ต้องสร้าง ต้องรักษาไว้ ในความหมายของคำว่า ต้องสร้างนั้นหมายถึง สร้างความเคารพ ความไว้วางใจ และสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้เรียน

ผลการวิจัย: สร้างความเคารพ คือ ต้องวางตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความไว้วางใจ คือ ทำให้ผู้เรียนมีความไว้วางใจต่อการปฏิบัติหน้าที่ครู ส่วนการสร้างองค์ความรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เห็นศักยภาพของครู ส่วนความหมายของคำว่า ต้องรักษาไว้ คือ รักษาความเมตตา ในการบ่มเพาะดูแลผู้เรียนอย่างเต็มที่ รักษาความเสียสละ ครูที่มีจิตวิญญาณจะเป็นผู้ที่เสียสละให้กับผู้เรียนเสมอ ไม่เกรงกลัวต่อความยากลำบาก จิตวิญญาณความเป็นครูกับการเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาในระดับ

ประถมศึกษา เป็นสิ่งที่ครูยุคใหม่ต้องเรียนรู้และซึมซับความเป็นครูเพื่อให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของช่วงวัยในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในระดับประถมศึกษา หรือเจเนอเรชันและความหลากหลายของการเรียนรู้

สรุปผล: จิตวิญญาณความเป็นครูนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมุ่งพัฒนาส่งเสริมสร้างคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ซึ่งกล่าวถึงลักษณะในภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับ ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู ความสำคัญที่องค์ประกอบก่อเกิดจิตวิญญาณความเป็นครู และบทบาทที่เป็นแก่นแท้ที่ซึมซับลงรากถึงจิตวิญญาณครูระดับประถมศึกษา แนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อส่งต่อการเสริมสร้างคุณภาพในวงการศึกษาของระดับประถมศึกษา

คำสำคัญ : จิตวิญญาณความเป็นครู; การเสริมสร้างคุณภาพการศึกษา; ระดับประถมศึกษา

บทนำ

การศึกษาเป็นวิธีการที่จะเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์นั้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน หากการศึกษาเป็นวิธีการและกลไกในการขับเคลื่อน ที่จะทำให้การศึกษามุ่งเป้าหมายหรือเจตจำนงของการศึกษาที่วางไว้ กลไกดังกล่าวนั้นคือ “ครู” ครูในที่นี้ คือ กลไกในการขับเคลื่อนการศึกษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ครูที่ต้องเตรียมรับมือกับการผันเปลี่ยนวิธีการทางการศึกษา เพื่อเตรียมการสำหรับเด็กในเจเนอเรชันแอลฟา ซึ่งเป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 1-15 ปี ที่กำลังเติบโตมาเพื่อเป็นนักเรียนในระดับประถมศึกษา (McCrindle, M., & Wolfinger, E., 2010) บทบาทของครูในยุคนี้ นอกจากจะต้องปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน และยังมีหน้าที่เป็น โค้ชอีกด้วย แล้วจะต้องสร้างตัวตนและเอกลักษณ์เพื่อเป็นแบบอย่างที่สามารถเข้าถึงผู้เรียนและทำให้ชื่นชอบในลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ของครูแต่ละคน ต้องฝึกฝนและพัฒนาดตนให้เป็นคนที่มีคุณธรรมในตนเองก่อนที่จะไปปลูกฝังหรือให้การอบรมสั่งสอนผู้อื่น หรือที่เรียกว่า “การสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู” หากไม่สร้างจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นแล้ว จะมีผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบุคลิกภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนยอมรับในความเป็นครู ที่น่าเชื่อถือศรัทธาและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมั่นใจ เมื่อผู้เรียนได้รับการเรียนรู้จากครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จะสอดคล้องตามที่คณะกรรมการคุรุสภาได้เผยแพร่ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา ตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2568 เรื่อง สาระการพัฒนาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 ตามนโยบายและแผนพัฒนาวิชาชีพ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาครูเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ “เรียนดี มีคุณธรรม” โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ 1.ครูที่มีความเป็นเลิศ (Excellence) เป็นคนดีและเก่ง และต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน 2.ครูที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (Adaptation) เรียนรู้

ด้วยตนเองได้ดี ครูต้องตามให้ทันต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และขับเคลื่อนอนาคตของชาติ 3.ครูต้องมีการพัฒนาการเจริญสติ (Mindfulness) เพื่อมีวิจรณ์ญาณ มีปัญญา สามารถใช้ชีวิตได้ดีแก้ปัญหาต่างๆ อย่างถูกต้องในระยะยาว และบูรณาการกับสมรรถนะครูที่มีอยู่แล้ว (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2568)

จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง ฐานแก่นแท้ของการเป็นครูซึ่งประกอบด้วยหลักความรัก ความเมตตา ความอดทน และความเสียสละที่มุ่งมั่นพัฒนาลูกศิษย์ให้เป็นคนดี คนเก่ง และเปี่ยมไปด้วย คุณธรรม จริยธรรม โดยที่ครูยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพและเป็นแบบอย่างที่ดี ในการใฝ่รู้พัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อวางรากฐานสร้างอนาคตที่ดีให้แก่ผู้เรียน รังสรรค์ แสงสุข (2550) กล่าวถึงความสำคัญของจิตวิญญาณครูไว้ว่า ครู คือ ผู้ที่มีความรู้ ไม่จำกัดทุกที่ทุกเมื่อ ครูต้องเต็มไปด้วยความรู้ และรู้จักขวนขวายหาองค์ความรู้ใหม่ๆ สะสมความดี มีบารมีมาก และครูที่ดีจะต้องไม่ปิดบังความรู้ ควร มีจิตและวิญญาณของความเป็นครู ครูคือ ผู้เติมเต็ม การที่ครูจะเป็นผู้เติมเต็มได้นั้น จะต้องแสวงหา ความรู้ ต้องวิเคราะห์วิจัยวิจารณ์ และนำมาบูรณาการความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ส่วน อธิกรร วรบำรุงกุล (2560) กล่าวว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะ ส่วนตัวของครูแต่ละคน ที่ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม มีความวิริยะ อุตสาหะ เมตตา กรุณา ซื่อสัตย์ มีเหตุผล ตระหนักถึงและปฏิบัติตนบน วิถีความเป็นครูด้วยการทำงานเพื่อสิทธิ ปฏิบัติตนตาม จรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นแบบอย่างที่ดี มีความ รักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีความเชี่ยวชาญในการสอนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดจนไม่ แสวงหาอามิสสินจ้างใดๆ จากศิษย์ อุทิศตนในการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ คู่คุณธรรม เพื่อเป็น กำลังในการสร้างประเทศชาติต่อไป

จิตวิญญาณความเป็นครูนั้นจึงมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างคุณภาพทาง การศึกษา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นช่วงวางรากฐานของการเรียนรู้ ถึงแม้ว่า หลักการดังกล่าวนี้ ยังมีความจำเป็นในทุกสายทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะจิตวิญญาณความเป็นครู ถือเป็นหัวใจของการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ทั้งด้านคุณธรรม ความรู้ และการ ดำรงชีวิตในสังคม ทั้งนี้การจัดการศึกษาในประเทศไทยปัจจุบันทุกระดับพบว่า ผู้ปกครอง มีความ คาดหวังอยากให้ครูหรือผู้สอนในสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิต วิญญาณความเป็นครูที่แท้จริง โดยเริ่มตั้งแต่ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากครูที่มีจิตวิญญาณ ความเป็นครูจะสามารถสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่อบอุ่น และส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความสุข (ดวงกมล บางซวด, 2563) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาแนวคิดของ Palmer, P. J. (1998) จะเห็นได้ว่า แก่นแท้ที่สำคัญของการสอนมิได้อยู่ที่เทคนิคการสอน หากแต่อยู่ที่ "ตัวตนครู" (Identity and Integrity of the Teacher) เพราะว่าครูที่เข้าใจคุณค่าของตนเองและผู้เรียนจะสามารถสร้างความ สัมพันธ์เชิงบวก ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น ขณะเดียวกัน Noddings, N. (2005) ได้อธิบายผ่านทฤษฎี Ethics of Care ว่า ความเอื้ออาทรของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพัฒนาทั้ง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม และคุณธรรมของผู้เรียน แนวคิดทั้งสองมีจุด

ร่วมคือ การให้ความสำคัญกับ "ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน" มากกว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้ เพียงอย่างเดียวที่สร้างจิตวิญญาณและดูแลพัฒนาการของผู้เรียนในทุกมิติให้เกิดผลอย่างมีคุณภาพ ซึ่งอาจสังเคราะห์ได้ดังภาพด้านล่างนี้

กล่าวสรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูในฐานะ พลังภายในของครูที่ขับเคลื่อนจากตัวตนและคุณธรรมไปสู่การปฏิบัติทางวิชาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ อันได้แก่ 1.ตัวตนและคุณธรรมของครู 2.ความรักและความเอื้ออาทรต่อผู้เรียน 3.ความมุ่งมั่นและการอุทิศตน 4.ความเป็นมืออาชีพ 5.การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและการมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งทั้งหมดนี้จะประสานการทำงานโดยเชื่อมโยงกันภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เฉพาะในระดับประถมศึกษาที่ครูมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และการดำรงชีวิตของผู้เรียน ครูจะต้องตระหนักรู้เชิงลึกในหัวใจของ จิตวิญญาณความเป็นครู ให้สูงขึ้นเรื่อยๆ ต่อไป

การศึกษาในระดับประถมศึกษา

การศึกษาในระดับประถมศึกษาถือเป็นช่วงรากฐานอันสำคัญของการพัฒนาทักษะผู้เรียนรวมทุกด้าน อาทิเช่น ด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งคุณครูในระดับนี้ มิใช่เพียงรับบทบาทที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ เท่านั้น แต่ยังคงความสำคัญเป็น “ผู้นำชีวิต” ที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมลักษณะนิสัยและทัศนคติของผู้เรียนในระดับนี้ ซึ่งสอดคล้องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งได้พัฒนาหลักสูตร ให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ในเขตพื้นที่การศึกษาและ

สถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะ สำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด โครงสร้าง เวลาเรียน ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ฉะนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานของการพัฒนามนุษย์ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้พื้นฐาน ทักษะชีวิต คุณธรรม และความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของประเทศในระยะยาว โดยเริ่มต้นในระดับเล็กหรือเยาว์วัย

จากแนวทางการจัดการศึกษาของสาธารณรัฐสิงคโปร์ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของการศึกษาระดับประถมศึกษาไม่ได้เกิดจากการกำหนดนโยบายหรือการปรับปรุงหลักสูตรเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากการพัฒนาครูให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตวิญญาณความเป็นครูควบคู่กัน โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผู้หล่อหลอมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้แก่ผู้เรียนตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งถือเป็นช่วงสำคัญที่สุดของการวางรากฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น จิตวิญญาณความเป็นครูจึงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษา และคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต (Darling-Hammond, L. 2006; Hargreaves, A., & Fullan, M. 2012; OECD, 2020) ในการพัฒนาระบบการศึกษาและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จ อีกส่วนคือความทุ่มเทของรัฐบาล และความร่วมมือของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง “PPP Model” คือ กุญแจสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของสาธารณรัฐสิงคโปร์ PPP Model คือ การทำงาน ร่วมกันระหว่าง P-Policy กระทรวงศึกษาธิการ P-Preparation สถาบันพัฒนาครู และ P-Practice โรงเรียน โดยการนำเสนอการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา Fernvale สรุปแนวทางการศึกษา วิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์สำคัญที่มุ่งเตรียมนักเรียนให้เป็น “Global Learner of Tomorrow ผู้เรียนระดับโลกของวัน พรุ่งนี้” โรงเรียนมุ่งมั่นที่จะให้การศึกษาที่ครอบคลุมเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ คุณค่า และทักษะที่จำเป็น ในการประสบความสำเร็จในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งวิสัยทัศน์ของโรงเรียนคือการบ่มเพาะ “ผู้เรียนระดับโลกของวันพรุ่งนี้” ที่มีความรู้ คุณค่าและมีทักษะพร้อมเผชิญความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พันธกิจของโรงเรียนมุ่งเน้นการส่งเสริมความรักในการเรียนรู้ การพัฒนาความสามารถที่หลากหลาย และการส่งเสริมจิตสำนึกในการบริการ ค่านิยมหลัก ของโรงเรียน ได้แก่ ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความเคารพ ความรับผิดชอบ ความยืดหยุ่น และความเอาใจใส่ ค่านิยมเหล่านี้ถูกฝังอยู่ในปรัชญาการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งเน้นถึงความสำคัญของการพัฒนานักเรียน ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบ (สารินิรี นิโธมแก้ว, 2567) และยังมีอีกหนึ่งประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่น ในลักษณะเดียวกัน ประเทศญี่ปุ่นได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูควบคู่กับการพัฒนาผู้เรียน ภายใต้ความเชื่อว่าการุณนั้นคือผู้สร้างรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว ดังนั้น การปลูกฝังจิตวิญญาณ

ความเป็นครูจึงเป็นหัวใจสำคัญของระบบการผลิตและพัฒนาครูของประเทศญี่ปุ่น (OECD, 2019; Takahashi, A., 2014) จากแนวคิดของนักวิชาการชาวญี่ปุ่น Akio Takahashi ในเชิงนิยามเชิงทฤษฎีผ่านกระบวนการ Lesson Study แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า "จิตวิญญาณความเป็นครู" มิได้หมายถึงเพียงความเสียสละหรือความรักในวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการพัฒนาวิชาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง การทำงานร่วมกันระหว่างครู และการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) อันส่งผลให้คุณภาพการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษามีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Stigler, J. W., & Hiebert, J., 1999; Hord, S. M., 2009). สะท้อนสาระสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทของญี่ปุ่นอย่างชัดเจน ว่าจิตวิญญาณความเป็นครูคือ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการพัฒนาด้านตนเองอย่างต่อเนื่องและการสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง โดยที่ครูไม่ใช่แค่ผู้สอนแต่ครู คือ ผู้ถือกุญแจสู่อนาคตของชาติญี่ปุ่น การยกย่องวิชาชีพครูในสังคมญี่ปุ่นมิใช่เพียงการสร้างภาพลักษณ์ของวิชาชีพ หากแต่เป็นการสร้างแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ให้ครูเกิดความภาคภูมิใจในวิชาชีพและพร้อมอุทิศตนเพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม วินัย และการดำรงชีวิต ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการศึกษาระดับประถมศึกษา อันเป็นช่วงวัยแห่งการวางรากฐานการพัฒนาคน (Day, C. 2004; Fullan, M. 2007). ครูประเทศญี่ปุ่นสอนแบบองค์รวม มุ่งเน้นการสอนให้ศิษย์เป็นคนดี ควบคู่กับวิชาการ โดยเน้นการฝึกวินัย ความอดทน และการรับผิดชอบต่อส่วนรวม และครูเน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง ห่วงใยศิษย์อย่างใกล้ชิด ดูแลสุขภาพความปลอดภัย และปัญหาชีวิตเพื่อให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ผ่านใจก่อนความรู้ และครูญี่ปุ่นต้องเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอด้วยการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อนำความรู้มาพัฒนาการสอนต่อไป

ประเทศไทยควรพัฒนาครูระดับประถมศึกษาให้มีจิตวิญญาณความเป็นครูควบคู่กับสมรรถนะวิชาชีพ เนื่องจากครูระดับประถมศึกษาเป็นผู้วางรากฐานการเรียนรู้ คุณธรรม และพฤติกรรมของผู้เรียนในระยะยาว ดังนั้น การผลิตและพัฒนาครูจึงควรมุ่งส่งเสริมทั้งความรู้ ความสามารถ และจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างสมดุล เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศอย่างยั่งยืน

การศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในวัยเด็กให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์พื้นฐาน ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตจะครอบคลุมผู้เรียนที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 6-12 ปี โดยถือเป็นวัยที่มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาที่ต่อเนื่อง การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาจึงควรคำนึงถึงรูปแบบการพัฒนาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ยังต้องส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทั้งด้านการฝึกปฏิบัติ และฝึกกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อเน้นผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม ส่วนการพัฒนาผู้นำครู สิงคโปร์เน้นความสำคัญของการพัฒนาผู้นำครูผ่านเส้นทาง

อาชีพที่หลากหลาย One-Academy และเป็นผู้ดูแล Teaching Track จากแนวทางการพัฒนาครูของ ประเทศสิงคโปร์ที่กล่าว สะท้อนให้เห็นว่าการยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษาได้ ขึ้นอยู่กับการกำหนดเชิงนโยบายหรือหลักสูตรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทาง วิชาชีพ (Teacher Leadership) ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ และพัฒนาครูรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การส่งเสริมครูให้มีภาวะผู้นำควบคู่กับจิตวิญญาณความเป็นครู จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคณาภพการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนอย่างยั่งยืน และจะส่งผลโดยตรงต่อการ พัฒนาผู้เรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป (Harris, A., & Muijs, D. 2005) ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาอาชีพ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้นำครูที่สามารถ ให้คำปรึกษาและพัฒนาครูคนอื่นๆ ได้ การดำเนินการนี้ ช่วยให้ความเป็นผู้นำในด้านการศึกษามีการดูแล อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเลิศและ นวัตกรรมในการปฏิบัติการสอนที่ยั่งยืน (สารินิธิ นิโธมแก้ว. 2567) การศึกษาในระดับประถมศึกษายังมี บทบาทที่สำคัญในการวางรากฐานของทักษะพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ เช่น ทักษะการ อ่านออกเขียนได้ ทักษะการคำนวณ และทักษะทางด้านอารมณ์และสังคม ทักษะหลักเหล่านี้ได้รับการ พัฒนาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จใน โรงเรียนและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังต้องควบคู่ไปกับการปลูกฝังที่เน้นด้าน คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย และค่านิยมที่พึงงาม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ผ่าน ทางสังคมได้อย่างมีความรับผิดชอบและมีหลักจิตใต้สำนึกมีส่วนร่วม บริบทของระบบการศึกษาไทย นั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาระดับประถมศึกษาจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย ที่รัฐจะมีหน้าที่จัดการบริหารให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและเต็มเต็มอย่างมีคุณภาพ ตามหลักการของ ระบบการศึกษา มิได้มุ่งเน้นเพียงการพัฒนากระบวนการของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้น สร้างพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่ดี มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยังสามารถ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกทางสังคมได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย การศึกษาภาคบังคับในสิงคโปร์ เมื่อเทียบกับการศึกษาของไทย คือ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 หรือปีที่ 5 ขึ้นอยู่กับหลักสูตรที่นักเรียนเลือก โดยการศึกษาในระดับประถมศึกษาของสิงคโปร์แบ่งเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงประถมตอนต้น และ ประถมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเรียกว่า Foundation Stage โดย นักเรียนจะเรียน 3 วิชาหลัก คือ ภาษาอังกฤษ ภาษาที่พูดมาแต่กำเนิด และ คณิตศาสตร์ นอกจากนั้น จะมีวิชาดนตรี ศิลปะพลศึกษา หน้าที่พลเมือง สุขศึกษา สังคมศึกษา และพลศึกษา และช่วงประถม ปลาย คือ ประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงปีที่ 6 ซึ่งเรียกว่า Orientation Stage ในช่วงนี้ นักเรียนจะ ถูกแยก เรียนตามกลุ่มทางภาษาโดยขึ้นอยู่ความสามารถทางภาษาของแต่ละคน เมื่อสำเร็จการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว นักเรียนต้องผ่านการสอบที่เรียกว่า Primary School Leaving Examination (PSLE) เพื่อที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา จึงถือได้ว่าผลการสอบ PSLE นั้น มีส่วนสำคัญ อย่างยิ่งต่อการ เลือกศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาของนักเรียน (จันทพร ศรีโพน. 2560) ส่วนการศึกษาใน

ระดับประถมศึกษาในประเทศไทยปัจจุบันนี้ เป็นรากฐานสำคัญของระบบการศึกษาที่เน้นพัฒนามนุษย์หลากหลายรอบด้าน ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพในระดับนี้ จะช่วยพัฒนาผู้เรียนในด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต รวมไปถึงทักษะทางสังคมอีกด้วย หรืออาจนำไปสู่การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning) และยังยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและสังคมได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ภาพรวมทั้งหมดจะอยู่ที่ด้านนโยบาย การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปในอนาคต (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษาของประเทศไทยในอนาคต ควรจะมุ่งเน้นพัฒนาครูให้เป็นทั้ง "ครูมืออาชีพ" และ "ครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู" ไปพร้อมกัน อาจกล่าวคือ ครูต้องมีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพขั้นสูง มีภาวะผู้นำทางการเรียนรู้ มีความเมตตาและความรับผิดชอบต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด ตลอดจนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยอย่างยั่งยืน (Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M., 2020; UNESCO, 2021; OECD, 2020).

การวิเคราะห์การเปรียบเทียบจิตวิญญาณความเป็นครูของประเทศสิงคโปร์ ญี่ปุ่น และประเทศไทย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์การเปรียบเทียบจิตวิญญาณความเป็นครู

จากภาพที่ 1 สรุปเชิงสังเคราะห์ได้ว่า ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสิงคโปร์ และประเทศไทยต่างให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณความเป็นครูในฐานะปัจจัยสำคัญยิ่ง ที่ใช้ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษา แม้แต่ละประเทศจะมีแนวทางการพัฒนาครูที่แตกต่างกัน โดยประเทศญี่ปุ่นเน้นความเสียสละและการพัฒนาตนเองผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน ประเทศสิงคโปร์เน้นการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและการสร้างภาวะผู้นำทางวิชาชีพ ส่วนประเทศไทยให้ความสำคัญกับคุณธรรม ความเมตตา และการเป็นผู้นำทางชีวิตของผู้เรียน ทั้งนี้บทเรียนจากทั้งสามประเทศ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาครูควบคู่กับการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู จะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการศึกษาระดับประถมศึกษาอย่างยั่งยืน

ความหมายและความสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู

ในที่นี้ คำว่าจิตวิญญาณ Spiritual หรือ Spirituality อาจจะมีรากศัพท์มาจากคำว่า Spiritus ในทางภาษา ลาติน จะหมายถึง ลมหายใจ ผสมกับคำว่า Enthousiasmos มาจากรากศัพท์ของคำว่า Enthusiasm ที่หมายถึง The god within หรือ พลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ของชีวิต โดยคำว่า “จิตวิญญาณ” นั้นมาจากคำว่า “จิต” และ “วิญญาณ” โดยกล่าวสรุปจะหมายถึง สิ่งที่อยู่ในตน ทำให้เป็นมนุษย์หรือบุคคลเกิดขึ้น เป็นความรู้แจ้งความรู้สึกตัว จิตใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ทั้งนี้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณ ไว้ดังนี้

1. ประเวศ วะสี (2554) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณว่า “จิตวิญญาณ หรือจิตสูงนั้นหมายถึง ความดี การลดความเห็นแก่ตัวการเข้าถึงสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดทางพุทธ คือพระนิพพานหรือปัญญาหรือวิชา ศาสนาอื่น หมายถึง พระผู้เป็นเจ้า” สถานะของมิติทางจิตวิญญาณ

2. ฐิริกานต์ วัจนประภาศักดิ์ และรัตติกรณ์ จงวิศาล (2557) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณว่า จิตวิญญาณเป็นคำศัพท์ที่ พบว่ามีความแตกต่างกันตามวัฒนธรรม ศาสนา ภาษาและประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามมีลักษณะร่วมกันบางประการ และมีความแตกต่างกันไปตามภาษาและวัฒนธรรมรวมทั้งพบความคล้ายคลึงสอดคล้องกันอยู่ในความ ต่างเหล่านั้น เรื่องจิตวิญญาณนี้เป็นกระแสความคิดที่มีมาอย่างต่อเนื่องตามประวัติศาสตร์ของมนุษย์ โดยมี จุดสูงสุดของความรู้ที่ให้ความสำคัญกับมิติทางจิตวิญญาณก็คือศาสนาธรรมต่างๆ

3. วลัยนิภา ฉลากบาง (2559) ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณ คือ ลักษณะของจิตอันสูงส่งของบุคคล มีความกล้าที่จะยืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณา ลดความเห็นแก่ตัว รู้จักการให้อภัย และ มีการตระหนักรู้ รวมทั้งการมีความเชื่อและศรัทธาในตัวบุคคลนั้นๆ ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์

องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู เมื่อทำการวิเคราะห์องค์ประกอบที่กล่าวมาทั้งหมดโดยภาพรวมจะพบว่า องค์ประกอบองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู สามารถแบ่งออกเป็น 5 มิติหลัก ได้แก่ คุณค่าและความเชื่อ อารมณ์และความห่วงใย การเป็นต้นแบบทางคุณธรรม

แรงบันดาลใจและการกระตุ้นผู้เรียน การพัฒนาตนเองและวิชาชีพ (สุวิมล ว่องวานิช, 2558) และ คุณลักษณะส่วนตัวและการมีคุณธรรมจริยธรรม การตระหนักรู้และปฏิบัติตนบนวิถีความเป็นครูตาม จรรยาบรรณวิชาชีพครูและแบบอย่างที่ดี รักและศรัทธาในวิชาชีพครู ความเชี่ยวชาญในการสอน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (วัลนิกา ฉลากบาง, 2559) จะช่วยหล่อหลอมให้ครูผู้นั้นมีจิตวิญญาณ ความเป็นครู

ภาพการสังเคราะห์องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กล่าวสรุปได้ว่า จิตวิญญาณ คือ ลักษณะของจิตอันสูงส่งที่ส่งผลไปยังบุคคล ให้มีลักษณะที่ควรในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเสียสละเมตตากรุณาปราณี ลดคุณค่าความเห็นแก่ตัวลง สำนึกรู้และให้อภัย มีการเห็นคุณค่าหรือตระหนักในภาพรวม โดยมีการเชื่อมโยง จากหลักความเชื่อและศรัทธาของตนเอง ด้วยจิตใญ่อันบริสุทธิ์ผุดผ่อง

ส่วนด้าน จิตวิญญาณความเป็นครู นั้นมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ

1. จุมพล พูลภัทรชีวิน (2558) ให้ความหมายของจิตวิญญาณครูและจิตวิญญาณของผู้ที่ประกอบวิชาชีพอื่น หมายถึง จิตสำนึก ความคิด ทักษะคติ พฤติกรรมการแสดงออกที่ดี ลุ่มลึกสงบเย็น ตาม กรอบของจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม อันเป็นองค์รวม ธาตุแท้ของบุคคลผู้ใฝ่รู้ ค้นคว้า สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลุกฝัง และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมซึ่งมีขึ้นได้ในทุกคน

2. ปิยะวัฒน์ กรมระรวย (2560) จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตใจและการกระทำ ที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี ซึ่งประกอบด้วย ความศรัทธาในวิชาชีพครู ความ

เสียสละ ความอดทน ความรับผิดชอบ การรับบทบาทหน้าที่ ความมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ ความรักและเมตตา ช่วยเหลือต่อศิษย์ ความเข้าใจเคารพเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และการเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม

3. กิตินันท์ โนสุ และเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2558) จิตวิญญาณความเป็นครู เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประกอบอาชีพครูต้องมีเพราะเป็นสิ่งสะท้อนถึงการเป็นครูที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณในวิชาชีพ ซึ่งแสดงถึงคุณลักษณะของครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานเพื่อลูกศิษย์เป็นสำคัญ ได้กล่าวถึง 10 องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านการพัฒนาตนเอง คือ การเฝ้าหาความรู้และความขยันหมั่นเพียรแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาสเพื่อพัฒนาตนเอง การสร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ ความพยายามแสวงหาโอกาสเข้ารับการอบรมเพื่อนำความรู้มาพัฒนางานในหน้าที่ให้เจริญก้าวหน้าหรือรางวัลที่เกี่ยวกับวิชาชีพครู มีการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการเพื่อบริการสังคม ความกระตือรือร้นในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาศิษย์พัฒนาตนเองให้ทัน เศรษฐกิจสังคมและการเมือง อยู่เสมอ

2) องค์ประกอบด้านความมีเมตตาในการปฏิบัติงาน คือ การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิดและความเชื่อ การสนับสนุนความคิดริเริ่มในทางที่ถูกต้องของเพื่อนร่วมงาน การใช้แนวทางในการแก้ปัญหา โดยวิธีการทางปัญญาและสันติวิธีโดยปฏิบัติงานโดยอาศัยหลักแห่งเหตุผล ปราศจากอคติยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตน ด้วยความเต็มใจมีความเป็นประชาธิปไตยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักและปฏิบัติงานโดยไม่เพิกเฉยในเหตุการณ์ที่จะทำให้เกิดผลเสียต่องานในหน้าที่

3) องค์ประกอบด้านความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ คือ การติดตามและประเมินผลผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลายใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน แก้ไข ปรับปรุง ข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนและนำผลการวิเคราะห์วิจัยมาพัฒนางานในหน้าที่อยู่เสมอ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับจากการเรียนรู้กับประสบการณ์ชีวิตจริง คิดค้นการสร้างสื่อ นวัตกรรม การเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ ๆ และแสวงหาแนวทาง วิธีการปรับปรุงงาน ที่รับผิดชอบอยู่เสมอด้วยวิธีการที่แตกต่างจากเดิม

4) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ คือ การให้ความร่วมมือในกิจการของสถาบันเป็นอย่างดี อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อวิชาชีพครูและตั้งใจปฏิบัติงาน มีความจริงใจ การให้เกียรติและอ้างเกียรติแก่ผู้ร่วมวิชาชีพ เพื่อให้วิชาชีพครูเป็นที่ยกย่อง

5) องค์ประกอบด้านวิริยะ อุตสาหะ คือ ความขยันตั้งใจและความกระตือรือร้นในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเต็มใจอุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ รู้จักหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและปฏิบัติงานการสอนตรงเวลาเสมอ ๆ

6) องค์ประกอบด้านความเมตตา กรุณา คือ ความปรารถนา ความเอื้อเฟื้ออาทร ความเมตตาต่อศิษย์ ความเอื้อเฟื้ออาทรต่อศิษย์ และการยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักศาสนา

7) องค์ประกอบด้านความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ คือ การให้เกียรติผู้อื่นทางวิชาการโดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นของตน ความตระหนักในคุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึง เชื้อชาติ ศาสนา และสถานภาพของบุคคล ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ และปฏิบัติต่อศิษย์ทุกคนด้วยความเสมอภาค

8) องค์ประกอบด้านความดี คือ ความสุภาพอ่อนโยน ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่น ความเสียสละ และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

9) องค์ประกอบด้านความรัก ศรัทธาในวิชาชีพ คือ ความรักและความศรัทธาในวิชาชีพครู ยิ่งกว่าวิชาชีพใด และความมุ่งมั่นตั้งใจมาเป็นครูเป็นอันดับแรก

10) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติการสอน คือ การได้รับการยกย่องนับถือในเชิงภูมิปัญญา และเขาวนืไหวพริบในด้านการอบรมสั่งสอน การคิดค้น วิธีการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถประยุกต์ความรู้ที่มีอยู่ จัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน

สำหรับจิตวิญญาณความเป็นครูที่นำเสนอไว้ข้างต้นสามารถสรุปออกมาเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู (กิตตินันท์ โนสุ และเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2558)

กล่าวสรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครู คือ เชื้อชีวิตที่ช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูเดินไปในเส้นทางที่ถูกต้อง เพื่อส่งต่อคุณค่าและความรู้สู่ศิษย์อย่างยั่งยืน และจิตวิญญาณความเป็นครูยังเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างครูที่สมบูรณ์แบบ โดยหลักจิตวิญญาณความเป็นครูจะไม่ได้วัดที่การถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการหลอมรวมความรู้ คุณธรรม และความรักเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญออกเป็น 3 มิติหลักได้แก่ มิติที่ 1 การพัฒนาตนและทักษะวิชาชีพครูยุคใหม่ ต้องไม่หยุดนิ่ง มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรมหรือวิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและตอบโจทย์ศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเชี่ยวชาญมากขึ้น มิติที่ 2 จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ คุณธรรมและจริยธรรม ครูต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ และมีความซื่อสัตย์ต่อผลงานทางวิชาการ และปฏิบัติต่อศิษย์รวมถึงเพื่อนร่วมงานด้วยความจริงใจและสุภาพอ่อนโยน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการมุ่งมั่นทำความดี ส่วน มิติที่ 3 เมตตาธรรมและความศรัทธา ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ ต้องมีความรับผิดชอบและวินัยที่เข้มงวด ขณะเดียวกันก็ต้องมีเมตตาธรรม และรู้จักเปิดใจยอมรับความแตกต่าง และตัดสินใจทุกอย่างบนพื้นฐานของเหตุผล เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ลูกศิษย์

จิตวิญญาณความเป็นครูกับบทบาทระดับในประถมศึกษา

ระดับประถมศึกษาเป็นช่วงวัยสำคัญของการวางรากฐานการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานของผู้เรียน ครูในระดับนี้จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดูแล ส่งเสริม และหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม ทั้งนี้การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูระดับประถมศึกษาจะช่วยให้ครูสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพนักเรียน ดังนั้นการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูกับบทบาทครูระดับประถมศึกษาที่มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะต้องตระหนักให้ความสำคัญ ในการพัฒนาครูผู้สอนในการจัดการศึกษาระดับนี้ในด้านต่าง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของสุวิมล ว่องวานิช, (2561) และ อารี สันหลวี (2562) ว่าผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาเป็นช่วงวัยสำคัญของการวางรากฐานการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานของผู้เรียนครูในระดับนี้จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการดูแล ส่งเสริม และหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็ก เช่น การเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และคุณธรรม ครูประถมศึกษาไม่เพียงแต่มีหน้าที่สอนด้านวิชาการ แต่ยังเป็นผู้ถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่เด็ก และยังเป็นแบบอย่างที่ดีทางความคิดและพฤติกรรมเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนซึมซับคุณค่าแห่งการเป็นพลเมืองที่ดีหรือแบบอย่างที่ดีได้ การปลูกฝังนิสัยใฝ่เรียนรู้ระดับประถมศึกษาเป็นช่วงวัยที่นักเรียนเริ่มสร้างรากฐานการเรียนรู้ ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูควรส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็น กระตุ้นการคิด และปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในช่วงนี้ ซึ่งจะเป็นพื้นฐาน

สำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (UNESCO, 2015) การดูแลเอาใจใส่เสมือนพ่อแม่คนที่สองของผู้เรียนที่คอยอบรมสั่งสอนลูกศิษย์

ครูประถมศึกษาที่มีบทบาทในการดูแลเด็กในวัยเริ่มต้นชีวิตการเรียนรู้ ซึ่งต้องการความรัก ความเข้าใจ และการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง ครูที่มีจิตวิญญาณแห่งความเมตตาจะช่วยให้เด็กเรียนรู้สัปดาห์และมีความสุขในโรงเรียน สร้างแรงบันดาลใจและกำลังใจ เพราะครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าทำ และมีความเพียรพยายามในการให้กำลังใจผู้เรียนในช่วงวัยประถมศึกษาเพื่อที่จะพัฒนาทักษะการเรียนรู้และพฤติกรรมเชิงบวกให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนตามวัยที่เหมาะสม (ครูสภา, 2556) และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อกูลครูประถมศึกษาควรจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น ปลอดภัย และสนับสนุนให้นักเรียนกล้าแสดงออก การสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์เชิงบวกจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ ครูต้องปลูกฝังวินัยและความรับผิดชอบวัยประถมเป็นช่วงที่เหมาะสมในการปลูกฝังวินัยและความรับผิดชอบในชีวิตประจำวันครูจึงควรเป็นผู้นำทางพฤติกรรมที่ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การจัดการตนเองและการปฏิบัติตามกติกาสังคม (สถาบันรักลูก, 2562) ครูจะต้องเคารพในความแตกต่างของผู้เรียนและมีจิตวิญญาณความเป็นครูจะมองเห็นคุณค่าในความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งด้านความสามารถ ความสนใจ และพื้นฐานทางครอบครัว การเคารพความแตกต่างนี้ช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง (Tomlinson, C. A. ,2001)

กล่าวสรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูในระดับประถมศึกษา เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สะท้อนถึงคุณลักษณะภายในของครู อันประกอบด้วยความรักและศรัทธาในวิชาชีพ ความเมตตากรุณาต่อผู้เรียน ความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความมุ่งมั่นในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน มีทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และทักษะการดำรงชีวิต เนื่องจากระดับประถมศึกษานั้นเป็นช่วงวัยแห่งการวางรากฐานการเรียนรู้ บุคลิกภาพ และค่านิยมของผู้เรียน ครูจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดองค์ความรู้เท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นผู้อบรมเลี้ยงดู ผู้สร้างแรงบันดาลใจ และแบบอย่างทางคุณธรรมที่ส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาการของผู้เรียนในระยะยาว จิตวิญญาณความเป็นครูจึงมิใช่เพียงคุณลักษณะเชิงนามธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพครู หากแต่เป็นกลไกสำคัญที่กำหนดคุณภาพของการจัดการเรียนรู้ ประสิทธิภาพการพัฒนาผู้เรียน และความสำเร็จของการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูสำหรับครูประถมศึกษา

ความสำคัญในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู หากครูมีความรักและเชื่อมั่นในอาชีพครูแล้วจะทำให้เป็นบุคคลที่ทุ่มเท เสียสละ มุ่งมั่นเพื่อพัฒนาตนเอง วิชาชีพรวมถึงพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ รู้จักใช้ชีวิตให้เป็นแบบอย่างกับคนอื่น ประพฤติตนสมกับสังคมยกย่องให้เกียรติ

การเข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นครูจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอาศัยความรักความศรัทธา การประยุกต์หลักศรัทธา 4 ประการ ในทางพระพุทธศาสนาใช้บ่มเพาะเพื่อให้นักศึกษาครู ครูฝึกหัดหรือครูประจำการได้ใช้เป็นแนวทางในพัฒนาตนเองจะช่วยให้จิตวิญญาณของครูสูงส่ง ประกอบด้วย 1) เชื่อมั่นว่าทุกการกระทำ (กัมมสัทธา) โดยเจตนาจะทำให้เกิดผลตามมา ครูจึงต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองอย่างเต็มกำลังความสามารถเพราะทุกการกระทำจะไม่ไร้ผล 2) เชื่อมั่นในผลของการกระทำ (วิปากสัทธา) ทุกผลลัพธ์ย่อมเกิดจากสาเหตุ ไซ้ความบังเอิญไม่ ครูจึงต้องเชื่อมั่นว่าหากทำด้วย ความมุ่งมั่นย่อมนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้ 3) เชื่อมั่นว่าแต่ละคนมีการกระทำเป็นของตัวเอง (กัมมัสสกตาสัทธา) ตัวเราทำอะไรไว้ ย่อมได้รับผลนั้น ไม่มีใครรับผลกระทบแทนได้ ครูจึงต้องเชื่อในการกระทำของตัวเอง มุ่งพัฒนาตนเองเชิงบวกทั้งทักษะพฤติกรรม การคิดและเจตคติ และ 4) เชื่อมั่นว่าหากตั้งใจทำ สักวันหนึ่งต้องบรรลุเป้าหมาย (ตถาโณธิสัทธา) กล่าวคือ เข้าถึงความเป็นครูที่ประกอบด้วยความรัก ความเมตตาและความยุติธรรม (พระพุทธระกุล พุทธรัชชิต และมนตรี หลินภ. 2566)

ซึ่งจิตวิญญาณความเป็นครูนั้นสามารถพัฒนาพฤติกรรมแต่ละด้านได้ดังนี้ 1) ด้านความรักความเมตตาต่อศิษย์จะสามารถสังเกตได้โดยจากการที่ครูมีพฤติกรรมฟังปัญหาของศิษย์ ให้ความช่วยเหลือศิษย์ ให้ความเป็นกันเองกับศิษย์ และสนทนาได้ถามทุกข์สุขของศิษย์ 2) ด้านการอบรมสั่งสอนศิษย์ สังเกตได้จากการมีพฤติกรรมของครูในการอุทิศเวลาเพื่อพัฒนาติดตามตามความจำเป็นและเหมาะสมให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง และไม่ละทิ้งห้องเรียนหรือขาดการสอน 3) ด้านการประพฤติตนสังเกตได้จากการมีพฤติกรรมครูที่ไม่โกรธง่าย หรือแสดงอารมณ์ฉุนเฉียวต่อหน้าศิษย์ ระมัดระวังในการกระทำของตนเองอยู่เสมอ อีกทั้งยังกล่าวคำชมเชยให้กำลังใจศิษย์ด้วยความจริงใจ 4) ด้านความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูจะสังเกตได้จากการที่ครูมีการแสดงตนว่าเป็นครูอย่างภาคภูมิใจและเข้าร่วมกิจกรรมที่องค์กรจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ 5) ด้านการปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทยจะสังเกตได้จากครูที่มีพฤติกรรมในการรณรงค์การใช้สินค้าพื้นเมืองและร่วมงานประเพณีของท้องถิ่นสม่ำเสมอ อีกทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน (รุ่งทิพา มูลสถาน, 2558)

วิชาชีพครูเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ การส่งเสริมและพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีความมั่นคงและยั่งยืน สำหรับแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษาจากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ สามารถทำได้หลากหลายวิธีการด้วยกัน โดยขอสังเคราะห์แนวทางต่าง ๆ สรุปไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2563, สุวิมล ว่องวานิช. 2561, อารี สันทรวี. 2562, Fullan. 2014, UNESCO. 2015)

1. พัฒนาความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู การพัฒนาความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู โดยส่งเสริมให้ครูตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของตนเองในการเป็นผู้สร้างคน ซึ่งการมีความรักและศรัทธาในอาชีพจะเป็นแรงขับเคลื่อนให้ครูทำงานด้วยความตั้งใจ อดทน และเสียสละ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพและสร้างแรงบันดาลใจแก่นักเรียนได้อย่างแท้จริง

2. เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมครู การส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับบุคลากรผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องส่งเสริมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพควบคู่กันไป ซึ่งครูที่มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และเสียสละจะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนและสังคมได้ โดยจะนำไปสู่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีมีคุณภาพ

3. ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้ประกอบวิชาชีพครูไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือเพิ่มพูนทักษะในการเรียนรู้ ความใฝ่รู้ แต่ยังสะท้อนถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นคุณค่าของเป็น ผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งยังทำให้ครูสามารถที่จะนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้ รวมทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้เรียน

4. สร้างทัศนคติเชิงบวกต่อนักเรียน การสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อนักเรียน จะช่วยให้ครูมองเห็นศักยภาพของนักเรียนแต่ละคนและยอมรับความแตกต่างทางด้านความสามารถ ความสนใจ และพื้นฐานชีวิต การสร้างทัศนคติเชิงบวกเช่นนี้จะช่วยเสริมพลังให้นักเรียนมีความมั่นใจ กล้าแสดงออก และมีความสุขกับการเรียนรู้

5. ปลุกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม การปลุกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นสิ่งที่ครูพึงปฏิบัติในการอบรมบ่มเพาะนักเรียน เนื่องจากครูไม่เพียงเป็นแค่ผู้สอนวิชาการ แต่มีหน้าที่ในการบ่มเพาะพลเมืองที่ดีให้แก่สังคม ดังนั้นการปลุกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมจะทำให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเยาวชนที่มีคุณภาพเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

6. พัฒนาทักษะการสื่อสารและการสร้างแรงบันดาลใจ การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการสร้างแรงบันดาลใจ จะช่วยให้ครูมีทักษะการสื่อสารที่ดีสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจนและน่าสนใจ การใช้ถ้อยคำเชิงบวก การให้กำลังใจอย่างเข้าใจและเป็นกัลยาณมิตร จะช่วยให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีแรงจูงใจในการเรียน

7. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและปลอดภัย การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและปลอดภัย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ซึ่งครูควรสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความเข้าใจ ความเมตตา การยอมรับความแตกต่าง เพื่อให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยทางกายและใจ จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

8. บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณค่าทางวัฒนธรรม การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณค่าทางวัฒนธรรม จะช่วยทำให้ครูสามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทยมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ สิ่งนี้ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของรากเหง้าภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ยังสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

9. เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครองและชุมชน จะช่วยทำให้ครูสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนในการดูแลและส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวของผู้ปกครองและชุมชนจะช่วยให้การพัฒนาผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

10. พัฒนาก้าวหน้าทางวิชาการ การพัฒนาก้าวหน้าทางวิชาการ จะช่วยทำให้ครูมีภาวะผู้นำที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน และการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนและชุมชนมีความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณและบทบาทครูประถมศึกษา จิตวิญญาณและจริยธรรมเช่นการปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู ควรเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกผู้ที่มีความสนใจความรักที่จะเป็นครู (Recruit) เมื่อเข้ามาเรียนแล้ว จากนั้นสถาบันผลิตครูต้องสร้างกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อรักษาจิตวิญญาณความเป็นครูตั้งแต่เริ่มต้นการศึกษาตลอดจนจบการศึกษานอกเหนือจากการพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนรักศรัทธาในวิชาชีพตระหนักถึงคุณค่าการเป็นผู้สร้างคนพร้อมยึดมั่นในคุณธรรม จรรยาบรรณ และเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ส่วนการพัฒนาตนเองและศิษย์จะมุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับหน้าที่ต่อสังคมและพลเมืองเน้นปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเพื่อสร้างเยาวชนที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศ การสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และการเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถภาพความเป็นครู โดยแสดงถึงสมรรถนะความเป็นครูในเรื่องความรัก ความเมตตาและปรารถนาดีต่อผู้เรียน มีความอดทนและรับผิดชอบต่อ ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครูและก่อให้เกิดมีศรัทธาและมีจิตวิญญาณความเป็นครู

บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาได้ขึ้นอยู่กับพัฒนาหลักสูตร และนวัตกรรมการเรียนรู้ หรือด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของครูผู้สอนซึ่งเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญในการสร้างการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะภายในที่สะท้อนถึงความรักและความศรัทธาในวิชาชีพ อาจรวมไปถึง ความเมตตาต่อศิษย์ ความรับผิดชอบต่อ คุณธรรม จริยธรรม และความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ที่เป็นรากฐานของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและยั่งยืน จากงาน

วิชาการที่เกี่ยวข้องพบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูมิได้เกิดขึ้นจากคุณลักษณะส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลพวงจากกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการผลิตครู การพัฒนาวิชาชีพ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิดในการปฏิบัติงาน (Reflective Practice) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ตลอดจนวัฒนธรรมขององค์กร สถาบันทางการศึกษา ล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมการสอน การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ แม้กระทั่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน และมีผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว จากการศึกษากรณีของประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ ยังสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละประเทศจะมีระบบการผลิตและพัฒนาครูที่แตกต่างกัน แต่มีจุดสำคัญ คือ **การให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพ** โดยถือว่าครูเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการยกระดับคุณภาพผู้เรียน ยกระดับคุณภาพการศึกษารวมถึง การพัฒนาประเทศในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับการสังเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นว่า จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ทางการศึกษา และมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา ด้านคุณธรรม ด้านทักษะชีวิต และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนั้น การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูจึงควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพ เนื่องจากความรู้และทักษะเพียงอย่างเดียว นั้น ไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้ หากยังขาดความรัก ขาดความศรัทธา และขาดความรับผิดชอบต่อวิชาชีพครู

ผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งสู่การพัฒนาครูแบบองค์รวม (Holistic Teacher Development) ที่บูรณาการองค์ความรู้ ทักษะวิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม ภาวะผู้นำ และจิตวิญญาณความเป็นครูเข้าด้วยกัน โดยสถาบันทางการศึกษาที่ผลิตครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักออกแบบหลักสูตรและระบบพัฒนาวิชาชีพ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การสะท้อนคิด หรือการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การยกระดับคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษาจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง เมื่อเกิดการพัฒนาครู ที่มุ่งสร้างทั้งสมรรถนะทางวิชาการและจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างสมดุล หรือ ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ เช่น โมเดลการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย อาจรวมไปถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณความเป็นครูกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณภาพสถานศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์สำหรับใช้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาวิชาชีพครูในอนาคตสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *มาตรฐานวิชาชีพครู*. กรุงเทพมหานคร: ครูสภา.
- กิตตินันท์ โนสุ และเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2557). *องค์ประกอบและตัวบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน*. วารสารการ วิจัย กาสละองค์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 8(1), 53-65.
- ครูสภา. (2556). *มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จันทร์พร ศรีโพน. (2560). *กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศสิงคโปร์*. ฝ่ายอาเซียนและกิจการ ต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. 23 Oct 2017.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2558). *แนวคิดจิตวิญญาณความเป็นครูและการหล่อหลอมหล่อชีวิตที่ดีงาม*. เอกสารประกอบการคัดเลือกครูรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรี. มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหา จักรี.
- ดวงกมล บางขวด. (2563). *อดีต – ปัจจุบัน – อนาคต การเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู*. วารสาร ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 31(1), 1-15.
- ธีรังกูล วรบำรุงกุล. (2560). *ความเป็นครู*. จันทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ประเวศ วะสี. (2554). *การศึกษาที่สร้างคนให้มีความสุขและมีสมรรถนะ*. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน สมใจคุณ.
- ปิยะวัฒน์ กรมระรวย. (2560). *โมเดลเชิงสาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตวิญญาณความเป็นครู*. วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัย ทางการศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระพุทธะกุล พุทธรัชชิต และมนตรี หลินภู. (2566). *ศรัทธา 4 กับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็น ครู: นิยามองค์ประกอบและการประยุกต์ใช้*. วารสารครูศาสตร์ คณะครูศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏกำแพงเพชร (วคศ.). ฉบับที่: ปีที่ 7 ฉบับที่ 14. กรกฎาคม - ธันวาคม 2566. ISSN 2465-5473.
- ภูริกันต์ วัจน์ประภาศักดิ์ และรัตติกรณ์ จงวิศาล. (2557). *ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ บุคลิกภาพหัว องค์ประกอบ วัฒนธรรมองค์การ และผลการปฏิบัติงานของพนักงานระดับบังคับบัญชาบริษัท อุตสาหกรรมกระดาษแห่งหนึ่ง in จังหวัดกาญจนบุรี*. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 40(2), 92-107.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รังสรรค์ แสงสุข. (2550). *ครู. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*. พิมพ์ลักษณ์. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.
- รุ่งทิwa มูลสถาน. (2558). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง กลยุทธ์ที่เหมาะสมในการปลูกฝัง จิตวิญญาณความเป็นครูที่ สอดคล้องกับยุคศตวรรษที่ 21: กรณีศึกษาสายครู วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วัลนิกา ฉลากบาง. (2559). *จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ*. วารสารวิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สถาบันรักลูก. (2562). *จิตวิทยาเด็กวัยประถมและการสร้างวินัยเชิงบวก*. สำนักพิมพ์รักลูกบุ๊คส์.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2561). *จิตวิญญาณความเป็นครู*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สารินิรี นิโอมแก้ว. (2567). *รายงานการฝึกฝึกอบรม ณ ต่างประเทศ EDUCATION TRANSFORMATION FOR POLICY MAKERS THE SINGAPORE EXPERIENCE*. ณ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ระหว่างวันที่ 19-23 สิงหาคม พ.ศ. 2567. นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2568). สืบค้น 15 เมษายน 2569. จาก <https://www.ksp.or.th/2025/11/06/59515>.
- อารี สันทนต์. (2562). *การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูกับการยกระดับคุณภาพการศึกษา*. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม, 14(2), 45-60.
- Darling-Hammond, L. (2006). *Powerful Teacher Education: Lessons from Exemplary Programs*. Jossey-Bass.
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2020). *Effective Teacher Professional Development*. Learning Policy Institute.
- Day, C. (2004). *A Passion for Teaching*. Routledge Falmer, London. <http://dx.doi.org/10.4324/9780203464342>.
- Fullan, M. (2007). *The New Meaning of Educational Change (4th ed.)*. New York: Teachers College Press.

- Fullan, M. (2014). *The Principal: Three Keys to Maximizing Impact*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. Teachers College Press.
- Harris, A., & Muijs, D. (2005). *Improving Schools through Teacher Leadership*. Open University Press.
- Hord, S. M. (2009). *Professional Learning Communities*. National Staff Development Council.
- McCrindle, M., & Wolfinger, E. (2010). *The ABC of XYZ: Understanding the global generations*. Sydney: University of New South Wales Press.
- Noddings, N. (2005). *The challenge to care in schools: An alternative approach to education* (2nd ed.). New York: Teachers College Press.
- OECD. (2019). *Education Policy Outlook: Japan*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *PISA 2018 Results (Volume V): Effective Policies, Successful Schools*. OECD Publishing.
- Palmer, P. J. (1998). *The courage to teach: Exploring the inner landscape of a teacher's life*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Stigler, J. W., & Hiebert, J. (1999). *The Teaching Gap: Best ideas from the world's teachers for improving education in the classroom*. New York, NY: Free Press.
- Takahashi, A. (2014). *The role of lesson study in teacher professional development*.
- Tomlinson, C. A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms*.
- UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?* Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2021). *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. UNESCO.

